

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Інтернаціоналізація вищої освіти України
в умовах полікультурного світового простору:
стан, проблеми, перспективи**

МАТЕРІАЛИ ПІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(Маріуполь, 18-19 квітня 2018 року)

МАРІУПОЛЬ
МДУ
2018

УДК 378.014.53(477)

ББК 74.48.я43

I-73

Відповідальні редактори: д.ф-м.н., проф. **М. Стріха**; чл.-кор. НАПН України, д.пед.н., проф. **О. Топузов**; **І. Стокоз**; чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. **К. Балабанов**

Члени редколегії: проф. **Х. Бакірдіз**; акад. НАН України, чл.-кор. НАПН України, д.соціол.н., проф. **В. Бакіров**; д.філол.н., проф. **О. Бондарева**; д.е.н., проф. **О. Булатова**; проф. **К. Іллюмінаті Поркарі**; проф. **В. Карайоргіс**; д.політ.н., проф. **С. Корнеа**; **О. Кочурін**; д.філос.н., с.н.с. **С. Курбатов**; акад. НАПН України, д.е.н., проф. **А. Мазаракі**; **Н. Оксенчук**; д.політ.н., проф. **І. Оніщенко**; д.філол.н., проф. **О. Павленко**; чл.-кор. НАПН України, д.філос.н., проф. **П. Саух**; к.ю.н. **М. Семенишин**; к.політ.н., проф. **М. Трофименко**; д.соціол.н., проф. **С. Щудло**.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Маріупольського державного університету
(протокол № 9 від 28.03.2018)

УДК 378.014.53(477)

ББК 74.48.я43

I-73

Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи : матер. II міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 18-19 квітня 2018 р. – Маріуполь : МДУ, 2018. – 646 с.

Збірник містить тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи», які різнобічно висвітлюють питання інтернаціоналізації вищої освіти; розглядаються фактори, що впливають на створення нових можливостей і підвищення доступності вищої освіти та забезпечення її якості; окремо приділено увагу проблемам нормативно-правового забезпечення розвитку міжнародного співробітництва в сфері вищої освіти України, академічній мобільності, розвитку лідерського потенціалу університетів і конкурентоспроможності сучасних вишів в умовах глобалізації; розглядаються проблеми підготовки вчителя Нової української школи. Видання адресоване науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти.

СЕКЦІЯ ІІІ
ПРОГРАМИ АКАДЕМІЧНИХ ОБМІНІВ ЯК ЧИННИК ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У
МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

УДК 378.4.014.25

Балабаниць А. В.

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ

У тезах розкрито сутність академічної мобільності як ключового фактору впливу на підвищення конкурентоспроможності українських ЗВО в системі європейського освітнього простору. Проаналізовано форми академічної мобільності та розкрито проблеми її забезпечення. Охарактеризовано міжнародні освітні програми, участь у яких сприяє розвитку міжнародної академічної мобільності в Україні. Запропоновано механізм активізації академічної мобільності студентів.

Ключові слова: академічна мобільність, європейський освітній простір, міжнародні освітні програми, рейтинг університету.

Провідними ознаками сучасного світу є інтернаціоналізація, інтеграційні та глобалізаційні процеси, що зумовлюють поглиблення міжнародних відносин, посилення інтеграції освітніх систем до світового та європейського простору вищої освіти, налагодження інтеркультурної комунікації та розвитку партнерських стосунків як між державами, так і між суб'єктами освітньої і наукової діяльності. У Львівському комюніке (квітень 2009) була визначена пріоритетна мета інтернаціоналізації – досягти у європейських університетах до 2020 року 20%-го рівня студентської мобільності [1, с. 4]. Отже, вітчизняна система професійної освіти актуалізує проблему розвитку академічної мобільності студентів і викладачів вищих навчальних закладів як одного із головних індикаторів якості в сфері освіти.

Конкурентоспроможність університету безпосередньо залежить від ступеня його інтеграції до міжнародного освітнього простору і позиціонування на міжнародному ринку освітніх послуг, від його спроможності до підготовки компетентних фахівців, зорієнтованих на успіх і постійне самовдосконалення, здатних працювати у мультикультурному середовищі і транснаціональних корпораціях. У доповіді «Європейський простір вищої освіти в глобальному контексті» (лютий 2009 р.) було наголошено, що «Країни, які беруть участь у Болонському процесі, так само як і окремі інститути вищої освіти, можуть конкурувати на світовому ринку, але тут немає внутрішнього протиріччя між конкуренцією і співпрацею – вони можуть розглядатися як дві сторони однієї медалі. Баланс між конкуренцією, співпрацею та солідарністю набуває все більшого значення в глобальному контексті з метою задоволення глобальних суспільних потреб» [2]. Тому академічна мобільність студентів сьогодні розглядається як один із головних інструментів міжнародного співробітництва між навчальними закладами і, водночас, як фактор забезпечення і підвищення конкурентоспроможності університетів.

Поняття «академічна мобільність» на сьогоднішній день має кілька визначень у сучасній науці. Американський педагог Дж. Врра–Дженсон під «академічною мобільністю» розуміє «... не лише пересування фізичних осіб, але і мобільність думок, ідей та методів, оскільки, академічна мобільність включає в себе і віртуальну мобільність» [3, с. 69]. Слід погодитися з думкою європейського вченого А. Барблана, який говорить про те, що «академічна мобільність учнів – це рівні можливості доступу до численних постачальників послуг в галузі вищої освіти» [4, с. 67]. Поняття мобільність в цілому слід інтерпретувати як концепт, який обґрунтовує рух, безперервність, плинність та відсутність кордонів [5].

Імплементуючи Болонську ініціативу, більшість країн прийняли нові закони про вищу освіту для впровадження і регулювання елементів Болонського процесу. В Україні проблеми розвитку академічної мобільності розглядаються у низці вітчизняних законодавчих документів, а саме: у Законі України «Про вищу освіту» (2014), «Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 р.)», «Про професійний розвиток працівників» (2012), «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) та ін.

У Постанові Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» основними видами академічної мобільності визначено:

1. Ступенева мобільність – здобуття вищої освіти в іншому ЗВО, що підтверджується документом. Це дає можливість студентам навчатися за спільними магістерськими програмами у партнерстві з іншими навчальними закладами світу за попередньо погодженими начальними планами. Тривалість навчання може складати від 1 до 2 років для спільних магістерських програм і 3 роки для докторських програм.

2. Кредитна мобільність – здобуття кредитів ЄКТС, що визнаються ЗВО постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу. Власне ідея і мета кредитної мобільності – перезарахування кредитів, тобто, визнання освіти вищого навчального закладу, до

якого на навчання їде студент. Терміни навчання чи стажування при цій формі мобільності можуть складати від 3 місяців до 1 року.

Рівень мобільності студентів можна вимірити за допомогою двох статистичних показників: вхідна мобільність – відсоток іноземних студентів, які приїжджають у приймаючу країну для навчання або проведення досліджень; вихідна мобільність – відсоток національних студентів, які їдуть навчатися за кордон. Слід відзначити, що середній показник вхідної мобільності для ЄС країн у 2014 році складав 3,6 %, а вихідної мобільності – 3,2 % [8].

В Україні суттєвого підвищення академічної мобільності не відбулося і до сьогодні, вимоги глобалізації та євроінтеграції не відбилися належним чином у національній стратегії розвитку вищої освіти. Поїздки за кордон українське студентство здійснює в основному за кошти батьків, спонсорів, закордонних благодійних фондів тощо. Закордонне навчання й стажування за рахунок ЗВО або держави становить менше 10 % від офіційно оголошеної кількості «мобільних українських студентів» [9].

Міністерство науки й освіти виокремило основні проблеми, які перешкоджають підвищенню мобільності студентів і викладачів [10, с. 88]:

- вкрай низька активність вітчизняних вищих навчальних закладів щодо налагодження партнерських відносин із вищими навчальними закладами та науковими установами за кордоном;
- питання співпраці вищих навчальних закладів України із закордонними провідними вищими навчальними закладами мають несистемний характер;
- окремі вітчизняні вищі навчальні заклади самоусунулися від цієї роботи, поклавши її виконання на студентів, аспірантів, науковців і викладачів;
- вищими навчальними закладами проводиться недостатня робота з отримання студентами, аспірантами і викладачами різноманітних стипендій, грантів, участі у програмах благодійних фондів з метою знаходження джерел фінансування навчання, проживання, медичного страхування тощо.

Освітню мобільність у Європейському Союзі забезпечує низка спеціальних програм з багатомільйонними бюджетами. За 20 років програмами скористалися понад 1,7 млн громадян ЄС. Проте, незважаючи на фахову підтримку з боку ЄС, нею скористалися лише поодинокі ЗВО України, які мають реальні партнерські зв'язки з університетами країн Євросоюзу.

Забезпечити підвищення академічної мобільності студентів і викладачів різних університетів в даний час можливо в рамках нової інтегрованої програми Європейського союзу «Erasmus+» (2014-2020 рр.), основною відмінністю якої є її інтегративність – вона з'єднує в єдину програму програми «Безперервна освіта» (що складається, в свою чергу, з підпрограм «Leonardo da Vinci», «Comenius», «Grundtvig», «Erasmus» і «JeanMonetAction»), «Youth In Action (Молодь в дії)» та п'ять інших міжнародних програм, включаючи «Erasmus Mundus» і «Tempus». Ця програма фокусується на забезпеченні співробітництва в галузі освіти з країнами за межами ЄС.

У процесі реалізації цієї програми Україна має вже вагомі здобутки. Так, у період з 2015 р. до 2017 року за результатами конкурсів Програми «Erasmus+» (напрямок «Міжнародна кредитна мобільність») від України було подано 1 008 проектів, з яких 643 було рекомендовано до фінансування, що забезпечило реалізацію 7181 мобільностей (загальна вартість складає більше 24 млн. євро). У 2017 році у рамках цього конкурсу серед учасників країн Східного партнерства українські університети посіли перше місце та отримали більше можливостей на основі Міжінституційних угод з університетами Європи щодо реалізації 268 проектів для фінансування 2 657 стипендіатів [11].

Інструментом підвищення інформаційної обізнаності студентів про можливості академічної мобільності є Eurodesk – це інформаційна молодіжна мережа Європейської Комісії, яка є складовою частиною програми «Молодь в дії». Вона об'єднує понад 350 інформаційних точок у 34 країнах і надає молоді та поширює інформацію про освіту, навчання і молодіжні програми в країнах, що входять до Європейського Союзу, а також про інші міжнародні можливості спеціально для молоді.

Розвиток академічної мобільності повинний бути забезпечений на самих різних рівнях – міжнародному, національному та інституційному. На міжнародному рівні цьому буде сприяти прийнята Європейською комісією нова стратегія «Європейської вищої освіти у світі» (липень 2013), основними кроками якої є [13]:

- збільшення фінансової підтримки в рамках нової програми Erasmus + для вхідної та вихідної мобільності серед країн, що не є членами ЄС, в кількості до 135 000 учнів і викладачів, і залучення до 15 000 дослідників через програму Marie Skłodowska-Curie Actions, Horizon 2020;

- підтримка міжнародних об'єднань вузів з метою розробки спільних магістерських та докторських програм через програми Erasmus+ і Marie Skłodowska-Curie Actions, забезпечення високоякісних стипендій для 60000 випускників;

- підтримка стратегічного партнерства для співпраці та інновацій, в тому числі до 1000 партнерств для нарощування потенціалу між вузами з ЄС та вузами з інших країн.

Результативність академічної мобільності в кожній окремій країні багато в чому залежить від стратегії її розвитку на національному рівні. Держава має сприяти підвищенню академічної мобільності через реалізацію наступних заходів: зосередження зусиль на підвищенні гнучкості

освітніх програм; забезпечення фінансової доступності навчання за кордоном через виділення окремої статті бюджету на стимулювання академічної мобільності; створення державної постійно діючої багаторівневої спеціалізованої інформаційної мережі, яка буде служити інтегратором і розповсюджувачем достовірної та повної інформації для всіх учасників процесу; вдосконалення механізму взаємного визнання академічних результатів студентів та їх кваліфікацій; забезпечення розвитку національної і внутрівузівської інфраструктури підтримки мобільності, що включає підсистему моніторингу даного напрямку.

На інституційному рівні такими заходами можуть бути наступні: запровадження стратегій підвищення академічної мобільності, розроблених конкретними університетами з урахуванням їх переваг і специфіки; розширення інформаційного поля студентської мобільності, включаючи створення сайту, організацію зустрічей з обміну досвідом за участю студентів, які вже пройшли таку підготовку; розробка механізму мотивації до вивчення іноземних мов, впровадження форми і методів навчання іноземним мовам, що забезпечують суттєве підвищення рівня мовної підготовки студентів і викладачів; забезпечення соціально- побутових умов і гарантій безпеки для іноземних громадян, які прибувають для навчання.

Таким чином, вищі навчальні заклади України, приймаючи європейські принципи конкурентоспроможності в процесі підготовки фахівців, орієнтуються на підвищення академічної мобільності, яка виступає своєрідною гарантією якості вищої освіти. Отримання студентами міжнародного досвіду відкриває нові можливості на європейському ринку праці, що є надзвичайно важливим для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності вищої національної освіти.

Список використаної літератури

1. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні: методичні рекомендації / Л. Горбунова, та ін. Київ: ІВО НАПН України, 2016. 158 с.
2. The European Higher Education Area (EHEA) in a Global Context: Report on overall developments at the European, national and institutional levels. Approved by BFUG at its meeting in Prague 2009: February 12-13, 2009. URL: http://euroosvita.osp-ua.info/userfiles/file/2012/3%20-%202009_EHEA_in_global_context.pdf (дата звернення: 22.03.2018).
3. Vraa – Jenson J. Making Bologna a reality. Mobility of staff and students. *Bologna process official seminar*. London: ESIB, 2007. 289 p.
4. Dervin F. The first international bilingual conference on international academic mobility, Finland: the University of Turku/ F. Dervin, 2006. 276 p.
5. Byram M., Dervin F. Students, Staff and Academic Mobility in Higher Education, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle, 2008. URL: <http://eprints.usq.edu.au/8075/4/Binder1.pdf> (дата звернення: 22.03.2018).
6. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579. URL: <http://mon.gov.ua/ua/messages/44487-mon-proponue-na-gromadske-obgovorennya-proekt-postanovi-kmu-prozatverdgeennya-poryadku-realizatsiyi-prava-na-akademichnu-mobilnist> (дата звернення: 22.03.2018).
7. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж.: аналіт. звіт. / за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова. Київ: Таксон, 2014. 144 с.
8. The Internationalization of Higher Education. UNESCO European Centre for Higher Education [Romania]. In: Higher Education in Europe, 2014. Vol. 32, № 4.
9. Ukraine International students have added more than 4 billion USD (2013). Osvitnii portal Pedpresa. URL: <http://pedpresa.com.ua/blog/inozemni-studenty-prynesly-ukrajini-ponad-4-milyardy-hryven.html> (in Ukrainian) (дата звернення: 22.03.2018).
10. Жилияев І. Б., Ковтунець В. В., Сьомкін М. В. Вища освіта України: стан та проблеми. Київ: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, 2015. 96 с.
11. Проект Європейського Союзу. Національний Еразмус+ офіс. URL: <http://erasmusplus.org.ua/novyny/1589-rezultaty-konkursiv-erazmus-z-mizhnarodnoi-kredytnoi-mobilnosti-2017-r.html> (дата звернення: 22.03.2018).
12. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on «European higher education in the world» COM (2013) 499 final: 11 July, 2013. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0499:FIN:EN:PDF> (дата звернення: 22.03.2018).

A. Balabanits

ACADEMIC MOBILITY AS A KEY FACTOR OF THE UNIVERSITY COMPETITIVENESS

The theses reveals the essence of academic mobility as a key factor for the competitiveness increase of Ukrainian universities in the system of European educational space. The forms of academic mobility are analyzed and problems of its provision are revealed. The international educational programs, which

contribute to the development of international academic mobility in Ukraine are described. The mechanism of promotion of academic student mobility is proposed.

Keywords: academic mobility, European educational space, international educational programs, university ranking.

УДК 378.014.25

Балаласва О. Ю., Сивак Д. С.

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

У тезах розглядаються поняття, форми та види академічної мобільності. Проаналізовані переваги та недоліки академічної мобільності в Україні. Наведено статистичні дані про стан академічної мобільності в Україні.

Ключові слова: академічна мобільність, європейський освітній простір, здобувач, заклад вищої освіти.

Сучасна вища освіта України проходить серйозне випробування, від результатів якого залежить не тільки її майбутнє, але і майбутнє України. Країна є активною учасницею міжнародних освітніх та наукових обмінів, належить до категорії ризику, оскільки академічна мобільність відбувається дуже повільно.

Академічна мобільність – це можливість упродовж періоду навчання провчитись один або більше семестрів в іншому закладі вищої освіти (ЗВО), де готують фахівців з цієї ж спеціальності із зарахуванням дисциплін (кредитів) та періодів навчання; ефективніше розвивати особистий інтелектуальний потенціал. Академічна мобільність є явищем динамічним, є формою інтернаціоналізації освіти, що сприяє інтеграції індивіда до міжнародної системи освіти. Вона є: важливою складовою процесу інтеграції закладів вищої освіти у міжнародний освітній простір; період навчання студента в країні, громадянином якої він не є; виїзд певної кількості студентів для навчання за кордон; важлива якісна особливість європейського простору, що передбачає обмін людьми між закладами вищої освіти та між державами; це можливість обрання найкращих варіантів навчання для підготовки сучасного фахівця [1].

Академічна мобільність – це можливість навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому навчальному закладі на території України чи поза її межами, без відрахування чи звільнення з основного місця навчання чи роботи [2].

Існують два основних види академічної мобільності: ступенева (навчання у вищому навчальному закладі, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття ступеня вищої освіти, що підтверджується документом (документами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше вищих навчальних закладів) та кредитна (навчання у вищому навчальному закладі, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та/або відповідних компетентностей, результатів навчання (без здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи), що будуть визнані у вищому навчальному закладі постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу).

Формами академічної мобільності для учасників освітнього процесу, що здобувають освітні ступені молодшого бакалавра, бакалавра, магістра та доктора філософії у вітчизняних вищих навчальних закладах, є: навчання за програмами академічної мобільності; мовне стажування; наукове стажування. Формами академічної мобільності для осіб, що здобувають наукову ступінь доктора наук, науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників та інших учасників освітнього процесу, є: участь у спільних проектах; викладання; наукове дослідження; наукове стажування; підвищення кваліфікації [3].

Однією з переваг академічної мобільності є академічна мобільність всіх учасників освітнього процесу. Саме навчання за кордоном здобувача вищої освіти стає складовою частиною програми навчання в українському виші, тобто оцінки, які вони отримали за кордоном, враховуються і в Україні. Для навчання за кордоном не потрібно брати академічну відпустку чи узгоджувати індивідуальний план навчання, при цьому за здобувачем зберігається місце постійного навчання в Україні. Прослухані предмети перераховуються за змістом програм цих дисциплін. У таблиці 1 наведемо кількісні показники українських студентів, які навчаються в ЗВО України та закордоном. З представлених даних видно, що з кожним роком кількість студентів, які академічно мобільні, пропорційна кількості, які навчаються в Україні та складає 4%.

Таблиця 1

Кількісні показники українських студентів, які навчаються в ЗВО України та закордоном

Заклад вищої освіти	Навчальні роки		
	2014-2015	2015-2016	2016-2017
український	1 млн. 438 тис.	1 млн. 605 тис.	1 млн. 587 тис.
закордонний	59 648	60 000	68 000